

MERZIFON'LU
ŞEYH ABDÜRRAHİM
RUMİ
VE
VAKFIYESİ

Berin TAŞAN

XVinci yüzyılın ünlü mutasavvıf şair ve din ulularından birisidir. Asıl adı Abdürrahim Nizameddin'dir. Çelebi Sultan Mehmet, II. inci Sultan Murad ve Fatih Sultan Mehmed zamanında yaşamış Şeyhlerin ulularından sayılır. Şiirlerinde RUMÎ mahlasını kullandığı için Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumî adıyla ün yapmıştır. Babası Teberrükzâde Sarı Danişment adıyla tanınan Emir Aziz Efendi'dir. Merzifon'da doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Mısır'a gitmek üzere Merzifon'dan ayrıldığında «rüşünü ikmal etmesi» ve o yıllarda yazdığı bir gazel altındaki tarihe göre 1385-1390 yılları arasında doğduğu sanılmaktadır.

Abdürrahim Nizameddin ilk öğrenimini Merzifon medreselerinde yaptı. Erginlik çağına geldiğinde sanat ve kültür yönünden çevresi ona yetmemeye başlamıştı. O yıllarda Osmancık'ta müderrislik yapan Akşemsettin ile tanışıp dostluk kurmuştu. Fatih Sultan Mehmed'in hocası olarak ün yapan büyük Türk bilgini Akşemsettin ile Merzifonlu Abdürrahim Rumî arasındaki dostluk ve arkadaşlık üzerine halk arasında çeşitli menkıbeler söylenir. Amasya'da medrese öğrenimi sırasında tanışan iki bilgin daha sonra birlikte bir "mürşid-i kâmil" aramışlar, aynı aşkla yola çıkmışlardır. İki bilgin bir süre sonra menkıbeleri Anadolu'da ağızdan ağıza dolaşan büyük Türk bilgini Şeyh Zeyneddin Hafî'den feyiz almaya karar verdiler. Osmanlı Devletinin ilk kuruluş yıllarında tasavvuf Anadolu'ya doğudan yayılmış ve doğu ülkelerinden özellikle Horasan bilim ve irfan merkezi olmuştu. Horasan'ın Hâf kasabasında doğduğu için Hafî adıyla anılan Şeyh Zeyneddin Ebu Bekir Muhammed XV. yüzyılda bütün İslam ülkelerinde saygı duyulan büyük bir mutasavvıftı. 1356-1434 yılları arasında yaşayan bu büyük Türk bilgininin kurduğu Zeyniye tarikatı o yıllarda Anadolu'nun her tarafına yayılmıştı. Bir rivayete göre

Akşemsettin Halep'e geldiği gece bir rüya görür. Bu rüya üzerine kendisinin manen Hacı Bayram Veli'ye bağlı olduğunu anlayarak Ankara'ya döner. Abdürrahim Rumî Akşemsettin'den ayrıldıktan sonra yoluna devam ederek Mısır'a vardı. Merzifon'dan ayrılıp Mısır'a varış tarihine dair hayatını anlatan kitaplarda şu bilgiler vardır.

«Had-di rüşte vasıl olunca Mısır ülkesine varıp orada Şeyh Zeyneddin Hafî'nin hizmetine girerek birlikte Hâf'a vardı.¹»

«Merzifon kasabasında doğup kabiliyet-i kemâlden kemal-i kabiliyete balığ olduktan sonra, Mısır ülkesine varıp Şeyh Zeyneddin Hafî Hazretlerinin çok kıymetli sohbetleriyle müşerref oldu.²»

Abdürrahim Rumî Mısır'da Şeyh Zeyneddin Hafî ile buluşup kısa zamanda onun gönülden dostluğuna ve takdirlerine mazhar oldu. Şeyh Zeyneddin Hafî, Abdürrahim Rumî'de gördüğü çalışkanlık, yetenek, dürüstlük ve içten bağlılığı 1428 yılında Herat şehrinde vermiş olduğu icazetnâmesinde şu şekilde anlatır.

«Hamdü senadan sonra şunu söyleyeyim ki Evliyaların yoluna giden ve bu yoldan başkasına yüz çeviren, çalışmasında ciddi ve samimi olan, iradesi tam Aziz oğul ki Emir Aziz Rumî'nin oğlu Mevlânâ Nizameddin Abdürrahim'dir. Allah onu tarikatında istikamet üzere gitmesinde sabit kılsın...» XV. yüzyılda yolların durumu düşünüldüğünde Abdürrahim Rumî'nin Merzifon'dan ayrılıp Mısır'a, oradan Herat'a kadar gitmesi, ondaki öğrenme ve yetiştirme aşkının ne kadar kuvvetli olduğunu gösteriyor. Şeyh Zeyneddin Hafî'den almış olduğu icazetnâmenin tarihine göre (1428) Herat'ta en az altı sene kaldığı anlaşılmaktadır. Çünkü 1421 yılında yazdığı gazelinde «Mürşidine kavuşmak üzere yola çıktığını» belirtmektedir.

Abdürrahim Rumî Merzifon'a gitmek üzere Herat'tan ayrılmak için Şeyhinden izin istediğinde Zeyneddin Hafî diyorki :

«Ne zamanki kendi memleketine dönmek arzusunu gösterdi, bende, bu

asil ve ruhanî görüşlü aziz oğlumun Allah'ın kullarını, Allah'ın yoluna doğru götüreceğini, Hazreti Peygamber'in yoluna yol göstericilikte yanılmıyacağını anladım... Yine benden okuduğu kitapları okutmaya, meclisimde oturduğu müddetce işittiği vasiyet ve emirleri benden işittiği gibi söylemesine İCAZET verdim.»

Abdürrahim Rumî Anadolu'da Şeyh Zeyneddin Hafî'nin kitapları Vasiyetler, Minhâcû'l-irşat, Şahabettin Sühreverdî Hazretlerinin Avârifü'l-Meârif 'l'lâmü'l-Hüda adlı kitaplarını, Muhyiddin-i Nevevî'nin Kırk Hadis'i gibi büyük mutasavvıfların eserlerini okutmak, tercüme etmek ve «dershaneler» açmak üzere icazet aldıktan sonra 1428 yılında Herat'tan ayrıldı.

Şakâik tercümesinde Şeyh Zeyneddin Hafî'nin Abdürrahim Rumî için söylediği şu beyit çok meşhur olmuştur.

*Bir aşk kütüğün yaktık
Diyâr-ı Rum'a attık.*

Abdürrahim Rumî Herat'tan Merzifon'a döndüğü zaman ünü bütün Anadolu'ya yayılmıştı. Uzak yerlerden ondan ders almak, aydınlanmak için geliyorlardı. Horasan'dan Anadolu'yu aydınlatmak için atılmış bir «ateş» olduğunu, bunun sorumluluğunu biliyordu. Bu sorumluluğu duymasa Anadolu'ya, öz yurduna dönmez Horasan'da daha mamur bir ülkede kalırdı. Hocası Zeyneddin Hafî ondaki bu istidatı gördüğü için onun da hocası Şahabeddin Sühreverdî ve kendisinin eserlerini türkçeye çevirmeye, onları istidat gördüklerine öğretmek için genel dershaneler açmaya tam yetki vermişti. Bu arada bir çok dinî ve felsefî konularda eserler yazdı. Tasavvufu ilgili fikirlerini İrşâdü'l-enâm ve Divançe-i ilahiyât adlı kitaplarında topladı. Tasavvuf konusunda kaynak eser olan Şeyh Zeyneddin Hafî'nin iki ünlü kitabını Vesâyâ-yı Kudsiye ve Minhâcû'rreşât'ı türkçeye çevirdi. Şiirlerini Aşknâme'de toplamıştır.

1) Tacû't Tevarih, C. 2, s. 435.

2) Şekâyık-ı Numaniye tercümesi, s. 05.

Şair Abdürrahim RUMÎ

XV. ve XVI. yüzyıl Türk Edebiyatı için biyografisi konusunda tek kaynak olan Şekâikü'n-Numâniye'de Abdürrahim Rümî'nin şairliği üstüne denilir ki :

«Coşkunluk anlarında RUMÎ mahlasıyla Türkçe şiirler söyleyip, halk-ı âlemi yakar yandırır idi. Eshâb-ı aşkı şem-i dil-sûz gibi cânından usandırır idi» Abdürrahim Rumi XV. yüzyıl Türk edebiyatında Türk dilini en iyi kullanan şairlerin önde gelenlerindedir. Yaşadığı çağın güçlü şairlerinden birisi olmasına rağmen adına yakışır derecede kitaplara, şiir dergilerine, antolojilere girmemesine sebep, İstanbul ve Bursa'da Sultanların himâyesinde yaşamak yerine, doğduğu memleketinden, Merzifon'dan ayrılmak istemeyişi olmuştur. Bursalı Mehmet Tahir Bey'in Osmanlı Müellifleri'nde «şiirlerinden ele geçirilen sâdece şu beyittir ki sehlî mümteni kabilindedir» diye anılan şu ünlü beyiti dilinin sadeliği, fikrini açıklamasındaki ustalık ve ahenk bakımından şairliği hakkında yeter bilgi verir.

*Tövbe yâ Rabbi hatâ yoluna gittiklerime
Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime.*

Abdürrahim Rumi'nin hiç bir yerde yayınlanmamış bir gazelini Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi adlı kitabımızda gün ışığına çıkardık.³

Aşağıdaki gazel eski türkçe bir el yazması ile büyük dedelerimden rahmetli babam Aziz Taşan'a intikal etmiştir.

*Yine derya gibi cûş etti aşkın
Başımı aşk ile hoş etti aşkın.*

*Kadeh sundu elime içtim anı
Delirdim, beni serhuş etti aşkın.*

*Cehî aklım getirip verdi idrak
Gehî biakıl bihuş etti aşkın.*

*Giderdi levh-i dil'den nakşi gayri
Muhabetname menkuş etti aşkın.*

*Bu dünyanın yuvasında öterken
Uçurup bir acıp kuş etti aşkın.*

*Sürüp Abdürrahim'i himmetiyle
İletti Mürşid'e tûş etti aşkın.*

(Hicrî 824, Milâdî : 1421)

Şiirin bizdeki eski türkçe el yazmasında tarih olarak H : 824 yazılıdır. (M : 1421) Şiirin Şeyh Zeyneddin Hafî ile buluşmak üzere Merzifon'dan ayrıldığı yıllarda yazıldığı anlaşılmaktadır. Gazel tarzında yazılan bu şiirde aruz vezninin ne kadar ustaca kullanıldığı daha ilk mısrasında görülmektedir. Şiir ölçü ve kafiye gibi teknik bakımından ne kadar kusursuz ise, dilinin sadeliği ve anlatışındaki coşkunluk bakımından da nasıl usta bir şair tarafından söylendiğini belli etmektedir.

II. Sultan Murad Han Ve Şeyh Abdürrahim Rümî

II. Sultan Murad Han, Şeyh Abdürrahim Rumi'nin ününü duymuştu. Onun derin bilgisinden daha büyük bir kitlenin faydalanıp aydınlanması için Merzifon'daki Çelebi Sultan Mehmed Medresesinde müderrislik görevini kabul etmesini diledi. Bu görevi içinde ona 1431 yılında günde beş akçe maaş ve yılda on müd. (200 kile) buğday ödenmesini ferman etti. 1439 yılında günlük akçesini üç akçe artırarak sekiz akçeye çıkarmıştır. Abdürrahim Rumi medresedeki hizmetine karşılık bir ücret istememiş ancak padişahın ısrarı ile bu ödeneği kabul etmek zorunda kalmıştır. Bazı dar görüşlü çevrelerde bir mutasavvıf kişinin resmî bir görevi kabul etmesinin dünya işlerine önem veriyormuş şeklinde yorumlanabileceği kendisine sorulduktan verdiği cevap meşhurdur :

«Eshab-ı intiaşın intizamına dâi olan eyadi-i muhtelifeyi ol veli-i eyadii ve niyamatin yedi ülyasına hasredip desti ihtiyacı gayriden kat ve hasr eyledik, deyu bir kelimeî camia ifaza eyledi» (Nefsin hırslı ağzını bir lokma ile kapatabilmek için bize uzanan çeşitli ellerden hükümdarın yüksek elini tercih ettik)

Abdürrahim Rumi istese bir çok şeyhin yaptığı gibi Dergahını açar, mürit-

3) Berlin Taşan, Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi, İzmir - 1975, 64 s.

lerinden, ziyaretçilerinden sağladığı gelirle çok rahat bir yaşayış sürebilirdi. Fakat o zor yolu seçti. Medresede niç karşılık beklemeden bilgili din adamları yetiştirmek istedi. Padişahın ısrarı üzerine kabul ettiği ödenek sadece «hırslı nefsin ağzını kapatılabilmek için gerekli lokmayı» sağlayabilmek içindi. Bütün yaşamı ile gerçek bir mutasavvıf olduğunu isbat etmiştir.

ÖLÜMÜ :

Abdürrahim Nizameddin Rumî çağının büyük bir şairi, saygı duyulan bir din bilgini, gerçek bir mutasavvıf olarak yaşadı ve Osmanlı Müellifleri yazarının deyimiyle kendini sevenlerin gönlünü yakarak «863 senesi (1458) muharremi evailinde (kasım ayı başlarında)» bu dünyadan ayrıldı ve «Merzifon'da türbeli mahsusasına defn edildi.» Abdürrahim Nizameddin Rumî Merzifon Camii-i Cedid mahallesi, Eren sokağında etrafı duvarla çevrili bir dönüm büyüklüğündeki ağaçlarla örtülü alle mezarlığında yatmaktadır. Mezarı demir parmaklıklarla çevrili ve üstü açıktır. Başucundaki kitabe kaybolmuştur. Halen başucunda bulunan mermer taş üstündeki şiir 1916 yılında Merzifon'da I. Dünya savaşı dolayısıyla geçici olarak bulunan Trabzonlu şair Sadi adında bir zat tarafından yazılmıştır. Sol yanında oğlu Şeyh Lütfullâh Efendi yatmaktadır. Mezar taşında ölüm tarihi olarak hicri 909 (M. 1505) yazılıdır.

Ölümünün üstünden 500 yıldan fazla bir zaman geçtiği halde kabri hergün yurdun en uzak yerlerinden gelen kimse tarafından ziyaret edilir. Bütün tarih ve biyografik kitapları yüzyıllar boyunca süren bu sevgi ve saygıda birleşmektedir. Bu konuda üç ünlü tarih kitabından üç cümle alıyorum: «Kabirini erbabi hacet ziyaret ederler. Hacetleri anında makbul olurmuş meşhurdur» (Nişancı tarihi) «Hâlâ cümle halk onun uğurlu ruhaniyetinden nur ve uğur almak için mübarek mezarını ziyaret ederler» Şakâik-i Nu'mâniye «Güzel kokulu mezarları Merzifon'da ziyaret yeridir» (Tâcû't-Tevârih)

'Şeyh Zeyneddin Gazî'nin üç tilmizi Abdüllatif Mukaddesi, Abdürrahim Rumî ve Abdümuattî Sultan Mehmet zamanında Osmanlı Memleketinin üç beldeğinde hakkıyla daimi şeref iktisap etmişlerdir. Takva erbabından olan bu üç zatın mezarları halen ziyaretçiler tarafından tebci edilmektedir.⁴

«Şeyh Abdürrahim Merzifonî Mısır'a gidip anda Şeyh Zeyneddin Hafî ile buluşup tekmi'l-i tarikat edip işrâd'a icazetle vatanına gelip anda vefat ederek haddinden fazla kerâmâtı zuhur etmiş idi. Aşıkane ilâhî eşarı vardır.⁵»

Evliya Çelebi 1647 de Merzifon'a geldiğinde on gün kalarak şehrin tarihi, ekonomik ve sosyal durumunu kendi gözlemi olarak gezi kitabına yazmıştır. Şehrin ziyaret yerleri bölümünde «Pir Dede» ve «Şeyh Abdürrahî» i anlatır. Şeyh Abdürrahim'in hayat ve eserlerini özet olarak anlattıktan sonra :

«Hâlâ mezarı herkesin ziyaret yeridir. Ledün dalgıcı (mutasavvıf) olduğundan şiirleri hep mutasavvıfanedir. Allah hepsine rahmet eylesin»⁶

VAKFIYE :

Şeyh Abdürrahim Rumî'nin oğlu Lütfullah Çelebi'nin tek evladı olan Ayşe Hatun Hicri 943 senesi Rebül'evvel ayının ilk günlerinde (19/8/1536) Merzifon Şerîye mahkemesince tescil edilen bir vakıfnâme düzenlemiştir. Ayşe Hatun dedesi Şeyh Abdürrahim Rumî'den kendisine intikal eden bağ, bahçe ve evleri müştemilatıyla birlikte oğlu Mustafa Çelebi ve kızı Selime Hatun'a vakfetmiştir. Vakfiyede vakıf konusu taşınmazların Mustafa Çelebi ve Selime Hatun'un ölümüyle oğullarından oğullarına onlardan da kimse kalmazsa Camii Cedid'in (Bugünde aynı isimle anılan ve türbenin bulunduğu

4) Hammer Tarihi, [Zuhuri Danışman çevirisi] s. 152 - 153.

5) Mir'at-ı Kâinat, C. 2, s. 40

6) Evliya Çelebi Seyahatnamesi, [Zuhuri Danışman çevirisi], C. 4, s. 95.

Şeyh Abdürrahim Rumi'nin Merzifon'da bulunan kabri

[Foto : Sacl Bayram]

mahalleye ismini veren cami) imam ve müezzinine intikal edeceği yazılıdır. Vakıf senedinin aslı rahmetli babamdan bize intikal edip foto-kopisi 1975 yılında yayınlanan «Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumî» isimli kitabımızda çıkmıştı. Ayşe Hatun oğlu Mustafa Çelebi ve kızı Selime Hatun'a büyük Evliyaların, dedesi Şeyh Abdürrahim Rumî'nin ve gelmiş geçmiş büyüklerinin ruhlarına armağan edilmek üzere hayır yapımları için sahibi olduğu bağ, bahçe ve evleri kimseye satmamak, değiştirmemek, bağışlamamak ve oğuldan oğula intikal etmek şartıyla vakfetmiştir. Vakfın mütevelliliğini yakın tarihlere kadar Şeyh Abdürrahim Rumî'nin soyundan gelen «Taşan» ailesinin erkek evlatları yapmışlardır. Vakıf senedi hernekadar düzenlendiği 1536 yılında Merzifon Şerîye Mahkemesince tescil edilmişse de daha sonraki yıllarda ölümler sebebiyle mütevellilerin üzerlerine tevcih yaptırmamaları yüzünden vakfın taşınmaz malları Şeyh Abdürrahim Rumî ile gerek soy gerekse manevi yönden ilişkisi olmayan birtakım kişilerin özel mülklerine konu olmuştur.

Aslı arapça olan vakfiyenin türkçeye çevrilmiş başlangıç bölümünü alıyorum :

«Önce Cömert, Kerim, Aziz, Hakim ve Rahim olan Tanrıya şükrolsun. Dua ve selamda Allahın sevgili kulu Muhammed'e, onun sevdiklerine ve evladı üzerine olsun.

Bundan sonra merhum Şeyh Abdürrahim Rumî Hazretlerinin oğlu Lütfullah Çelebi'nin kızı Ayşe bu boş dünyanın kötülük ve belalar diyarı, nimetlerinin geçici bir gölge ve hayatında hayalden ibaret olduğunu, mal ve evladın fayda vermediğini anlıyarak ve temiz kalple Allah'ın huzuruna gelenler müstesna o günün büyük acısından korkarak işbu vakfın düzenlendiği ana kadar tasarrufunda bulunan bütün mülk ve haklarını iyi niyetle, Rahim olan Allah'ın rızasını kazanmak üzere Merzifon kasabasının Camii

cedit mahallesinde kain Sultan Mehmet Han'ın vakfı olan arsa üzerindeki binasını vakfetmiştir.

TEBERRÜK - ZADE ŞEYH ŞEMSETTİN EFENDİ VAKFI :

Şeyh Abdürrahim Rumî'nin 4. üncü batından torunu olan Şeyh Şemsettin efendi Merzifon'un güney batısında bulunan bugünkü Ucuzluk diye anılan mevki-deki bağlarını ve üç çiftliğini büyük dedesi Şeyh Abdürrahim Rumî Hazretleri ve diğer Evliyayı Kiramın ruhlarına armağan edilmek üzere hayır yapımları için oğuldan oğula intikal etmek şartıyla evlatlarına vakfetmiştir. Bu vakıftan Ayşe Hatun vakfı gibi aynı amaçla kurulmuş erkek evlattan erkek evlada (Vakfı ebna-yye) intikali şart koşulan bir mülhak vakıftır. Vakıf senedi mevcut değilse de Padişah III. Sultan Ahmed zamanında alınan 6. Safer. 1118 (31/5/1706) ve II. Sultan Hamid'in 5. Recep. 1294 (1875) tarihli tevcih beratından vakfın Evkafı Hümayûn Nezaretinde ve defteri Hakanî'de kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Vakıf halk arasında Şeyh Abdürrahim Rumî vakfı olarak bilinmektedir. Padişah III. Sultan Ahmed'e alt 1706 tarihli fermanla vakfın 150 yıldanberi mütevellileri tarafından idare edildiği belirtildiğine göre 1556 tarihlerinde tesis edilmiş olduğu sanılmaktadır. Vakıf arazisine zaman zaman müdahale edilmesi sebebiyle vakfın mütevellisi olan Şeyh Abdürrahim Rumî'nin torunları tarafından Padişah I. Sultan Ahmed döneminden (1603) II. Sultan Abdülhamid dönemine kadar (1875) çeşitli Padişahlardan almış oldukları ferman ve tevcih beratlarının asılları yanımızda bulunmaktadır. Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumî adlı kitabımızda foto-kopisi yayınlanan Padişahı III. Sultan Ahmed'in tuğrasını taşıyan Sivas Valisi'ne hitaben yazılan fermanı aşağıya alıyorum.

«Sivas Eyaletine mutasarrıf olan Vezirim Paşa,

Merzifon kadılarına tevkiil refli hümayunum vasil oldukça.... Eyyüp zeyti se-

Handwritten calligraphic text at the top of the page, likely a title or header, written in a large, stylized script.

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, arranged in approximately 15 horizontal lines. The text is dense and covers most of the page area.

6. Batından torunu Mustafa Çelebi'ye III. Sultan Ahmed tarafından verilen 16 Safer 1118 tarihli ber'at.

Handwritten text in the top left corner, possibly a date or reference, written in a smaller script.

Handwritten text in the top right corner, likely a title or header, written in a large, stylized script.

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, arranged in approximately 15 horizontal lines. The text is dense and covers most of the page area.

Table with multiple columns and rows of handwritten text, likely a list or inventory. The text is arranged in a grid-like structure.

Şeyh Abdürrahim Nizameddin Rumi'nin torunu Aysel Hatun'un 19.8.1536 tarihli vakfiyesinin aslı.

lah divanı hümeyunuma arzuhal sunup selatini maziyeden beri nefsi Merzifon toprağında üç çiftlik arazi... Teberrük zade Şeyh Şemseddin kudduse sırruhi azize hibe ve temlik edip yedine mülknameyi hümeyun verildikten sonra arazil evladına şart edip vakfiyeti defterhanede mestur olup 150 seneyi müteceviz mutasarrıf olurlar iken yine Merzifon'da vaki merhum ve mağfurun Sultan Mehmed Han evkafı mütevellisi bu çiftlik yerlerini vakfındır deyü taarruz etmekle bundan akden vakfın mütevellisi ile divan-ı hümeyunda kazasker huzurunda mürafaa ve defter emini arzı mucibince hücceti şeriye verilip ve hücceti hümeyun defterhanede hıfz ve yedine emri şerif verilmişken mütevellil merhum kayıtlarını defterhanede bir tarik ile ferman alıp yüz elli seneden beri mutasarrıf olageldikleri çiftlik yerlerini elimizden alıp ziyade gadri teaddi eylediğini bildirip yedlerinde olan mülknameye ...bağ sahiplerinden alıp Şeyh Şemseddin kadimen muafiyet üzere hükmü Sultan Beyazıt Han ve hükmü Sultan Selim Han olmakla bermücbilî ilâmı şeriye bir çiftlik oğlu Mevlana İbrahim Çelebi muafiyet tarikiyle mutasarrıf olmak üzere septi defter olunur. Bermucibi defteri atik halen İbrahim Çelebi fevt olmakla bir kit'a muafiyet... üç çiftliği Mevlana Mustafa Çelebi mütevellil canibinden... mucibince amel olunmak babında fermanı alışanım sâdir olmuştur. Buyurdum ki hükmü şerifim üzere amel edip nefsi Merzifon'da üç çiftlik arazinin bir çiftliği bağ sahiplerinden alınıp iki çiftlik yeri Şemseddin'in evlatları mutasarrıf olmak üzere defterhaneyi amiremde mukayyet olup yedlerinde zapt ve tasarrufları için evamiri şerife ve hücceti şeriye verilmekle mucibince zaptettirip mûgayır mülknameyi hümeyun Sultan Mehmet Han evkafı mütevellisi olanlara tarruz ettirmiyesin, ve hususu mezbur için tekrar şikayet olunmayı eylemeyesin ve şöyle bilesin.⁷ Padişah III. Sultan Ahmed Tuğrası. 16. Safer. 1118 (M. 1706)

Vakfa konu olan Merzifon Ucuzluk Bağları mevkiindeki üç çiftlik ve bağların en son olarak 5. Recep. 1294 (1895) tarihli II. Sultan Abdülhamit'e ait fermanla vakfın mütevellisi Şeyh Abdürrahim Rumi'nin 12. inci batından torunları Sadi bey Zade Mustafa ve Mehmet Efendiye tevcihi yapılmıştır. Mustafa efendinin de ölümü ile büyük oğlu Sadi bey zade Hamdi efendi vakfın mütevellisi olarak Amasya Evkaf İdaresine muhasebesini yaptırmak üzere 5. Şubat. 1326 (1910) tarihli Merzifon İlçe İdare Kurulundan mazbata almışsada Hamdi Efendinin ölümü ve araya giren savaşlar sebebiyle vakfın idaresi sahipsiz kalmış ve bundan faydalanan bazı kötü niyetli kişiler 500 senelik Şeyh Abdürrahim Rumi Hazretlerine ait vakfın mallarını özel mülklerine katmasını becermişlerdir.

ESERLERİ :

Osmanlı Müellifleri'nde Bursalı Mehmet Tahir Bey tasavvufu ilgili fikirlerini (İrşadü'l - enam) adlı kitabında, şiirlerini ise (Aşkname) de topladığını, ayrıca (Divançe-i İlahiyat) adlı bir kitabı bulunduğunu yazmaktadır. Sicilli Osmani, Şekâik - ün - Numaniye ve Aşık paşa Zade tarihinde Şeyh Abdürrahim Rumi (Minhacürreşat) yazarı olarak geçer. Evliya Çelebi ise (Zeyneddin Hafî hazretlerinden ders alıp, bütün ilimleri tamamlamıştır. Vesayayı Kudsiye adlı kitap onun yazmasıdır. Daha bir çok muteber eserleri vardır. «Ledün dalgıcı (Mutasavvıf) olduğundan şiirleri hep mutasavvıfânedir» demektedir. Evliya Çelebi'nin Abdürrahim Rumi'ye ait olduğunu bildirdiği Vesayayı Kudsiye Süleymaniye Kütüphanesinin Murat Buharî Bölümünde ve 210/1 sıra numarasında kayıtlı olup yazarı olarak Abdürrahim Rumi'nin hocası Zeyneddin Ebu Bekir Muhammed görülmektedir. Kataloğda görülen H : 838 Şeyh Zeyneddin Hafî'nin ölüm tarihidir. Yukarıda adı ge-

⁷ Fermanın bazı kelimeleri okunamamış, diğerleri de okunabildiği şekilde yazılmıştır.

çen ve Abdürrahim Rumî'ye ait olduğu bildirilen Minhacürreşat adlı kitabın da kendisine verilen icazetnameden Şeyh Zeyneddin Ebu Bekir Hafi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Şeyh Zeyneddin Hafi'nin Abdürrahim Rumî'ye vermiş olduğu 1428 tarihli icazetnamede :

«...Hakkın aydınlatıcısı Şahabettin Sühreverdi Hazretlerinin Avarifül Mearif adındaki kitabı, benim Kudüs Şerif'te yazdığım Vasiyetler namındaki eseri ve yine Herat şehrinde telif ettiğim Minhacürreşat namındaki kitabı benden okuduğu kitapları okutmaya,.... Meclisimde oturduğu müddetce işittiği vasiyet ve emirleri benden işittiği gibi isteklilerine söylemesine İcazet verdim» denilmektedir. Yukarıya aldığımız icazetnamede (Minhacürreşat) ve (Vasiyetler) adlı kitabın Ebubekir Zeyneddin Hafi'ye ait olduğu belirtildiği halde eserleri arasında (Vesayayı Kudsiye) geçmektedir. (Vasiyetler) adlı kitap Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.⁸

Tasavvuf geleneğine göre bir Şeyhin meclisinde yaptığı konuşmalar, sohbetler, âyet ve hadisleri yorumları, mecliste oturan öğrencileri tarafından not alınarak tesbit edilir ve sonra şeyhin izniyle bu konuşmalar bir kitap halinde toplanırdı. Bu gelenek yakın zamanlara kadar sürmüştür. Mevlâna Celâleddin Rumî'nin (Fihî mâ-fih) adlı kitabı da bu şekilde ölümünden sonra meclisinde bulunanların tuttıkları notlarla meydana gelmiştir. Çağının ünlü bir mutasavvıfı olan Zeyneddin Hafi, Abdürrahim Rumî'ye olan sevgisi ve inancı sebebiyle kitaplarını okutmaya, türkçeye çevirmeye ve meclisinde konuşulanları, vasiyetlerini isteklilerine iletmeye izin vermişti. Bu sebeple (Vesayayı Kudsiye) nin (Kutsal vasiyetler) Abdürrahim Rumî tarafından Merzifon'a döndükten sonra Şeyhinden duyduklarını yazmak suretiyle meydana getirilmiş olması akla daha yakın gelmektedir. Çünkü Merzifon'da on gün kalan ve bu süre içerisinde bütün tekke ve türbeleri gezen Evliya Çelebi'nin Vesayayı

Kudsiye'nin «Abdürrahim Rumî'nin yazmasıdır» diye kesin şekilde konuşması başka türlü yorumlanamaz.

Abdürrahim Rumî şeyhinden aldığı izinle Merzifon'a döndükten sonra Şeyhinin kitapları olan (Vasiyetler) ve (Minhacürreşat) ı türkçeye çevirdiği anlaşılmaktadır. Bu kitaplar o çağın ilim ve sanat dili olan arapça ve farsça karışımı bir dille yazılmıştı. Anadolu'da XV. yüzyılda halk arasında konuşulan dil Türkçe idi. Farsça ve arapça Sarayda ve saraya yakın olan çevrelerde ilgi görüyordu. Abdürrahim Rumî bu kitapları halkın anlayacağı şekilde sade ve akıcı bir dille Türkçeye çevirdiği için biyografi yazarları ve tarihçiler tarafından çevirdiği kitapların yazarı olarak bilinmiştir. Evliya Çelebi ve Sicilli Osmanî, Şakayık-ı Numaniye yazarının yanılığısı buradan gelmektedir. Bu konuda en sağlıklı bilgiyi Osmanlı Müellifleri yazarı Bursalı Mehmet Tahir Bey vermektedir. Bu kitapta Abdürrahim Rumî'ye ait olduğu bildirilen (Aşkname, İrşadül-enam, ve Divançe-i İlahiyat) adına başka kaynaklarda rastlıyamadık.

Hepside el yazması olan ve 1428-1453 yılları arasında yazıldığı sanılan bu kitapların hiç birisini bulmak mümkün olmamıştır. Elimizde sadece şiirlerinin toplu olarak bulunduğu (Aşkname) den alınmış bir gazeli ile Mecmuat-ün Nezair ve Cami-ün-Nezair'de yayınlanmış beş gazeli vardır. İstanbul Üniversitesi Kitaplığının 1359 sıra numarasında (Abdürrahim Merzifonî) adına kayıtlı (Aşkname) adlı talik el yazması bir kitap bulunmaktadır. Tamamı 134 sayfa olan bu kitabın baştan 32 sayfası eksiktir. Kitaplığın eski türkçe yazmalar bölümündeki 1359 No.lu fişte ve kitabın kapağında (Merzifonlu Abdürrahim Rumî-Aşkname) yazılı olmasına rağmen kitabın sonundaki şiirden Abdürrahim Karahisarî'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Aynı kitaplığın tezler bölümün-

8) Halet Efendi İlavesi, 53/1.

9) Fihî mâ Fih, (Sadeleştiren Abdülbâki Gölpınarlı) s. 1 de eserin metin bölümünün bir sayfasının eksik olduğu gününe ait bir malumata raslamadık.

de ve 8518 sıra numarasında kayıtlı Hüseyin Hasçelik'e ait (Abdürrahim Karahisari'nin Vahdetnamesi) başlıklı araştırmada İstanbul Üniversitesi Kitaplığında Vahdetname'nin 9 nüshası mevcut olup bir tanesinin de Türkçe yazmalar bölümünde (1359) numarada kayıtlı olduğu belirtilmektedir. Afyonkarahisarlı Abdürrahim'inde (Abdürrahim Karahisari) aynı çağda yaşamış (XV. İnci yüzyıl) mutasavvıf bir şair olması sebebiyle şiirleri birbirine karıştırılmaktadır. Abdürrahim Karahisari'nin (Vahdetname) si mesnevi tarzında ve XV. yüzyıl divan şairlerinin diliyle yazılmıştır. İki şairin isim benzerliğine karşılık şiirlerinde gerek öz, gerekse biçim yönünden farklılıklar bulunmaktadır. Şiirlerindeki duyarlılık (lirizm), ve dilinin sadeliği yönünden Abdürrahim Rumî yaşıtları arasından seçilmektedir. Abdürrahim Rumî ve (Aşkname) adına fiş düzenlendiğine göre bu kitabın kitaplıkta mevcut olup, yanlışlıkla bir başka şaire ait kitapla birlikte cilt yapıldığı sanılmaktadır.

Bugün kesinlikle bildiğimiz beş yüz yıl önce el yazması ile yazılan bu kitapların çağın imkansızlıkları sebebiyle çok az sayıda çoğaltılıp elden ele geçtiğidir. Bir resmî kitaplığa alınmadıkça bir kitap ve belgenin kişiler tarafından yüzyıllar boyunca korunup bugüne getirilmesi elbette güç bir iş. Adı geçen kitapların en

akla yakını Merzifon veya Amasya kitaplıklarında bulunmasıdır. Merzifon ve Amasya çok eski bir kültür merkezi olduğu halde eski eserlerin korunduğu özel ve genel bir kitaplığa sahip bulunmamaktadır. Dileğimiz bu değerli eserlerin Dinler tarihi veya sanat tarihi üzerine araştırmalar yapan tarihli bir elin yardımıyla bulunup gün ışığına çıkarılmasıdır.

KAYNAK ESERLER :

Hüseyin Hüsamettin, Amasya tarihi 1927.

Mehmet Süreyya, Sicilli Osmanî 1899

Taşköprülü Zade Ahmet Efendi, Şekâikü'n - Numanîye 1558

Mehmet Ali Aynî, Hacı Bayram Veli.

Hoca Sadettin Efendi, Tacüt tevarih. 1575

Molla Cami, Nefahat-ül-üns. 1876

Ramazan Zade Mehmet Çelebi, Nişancı Tarihi.

Reşahat,

Aşık Paşa, Aşıkpaşaoğlu tarihi

Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi.

Berîn Taşan, Merzifonlu Şair Abdürrahim Rumî, Türk Dili Dergisi. Haziran 1976

Berîn Taşan, Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumî, İzmir, 1975.